

Robert Oravec¹

Recenzija knjige Tuppy Owens in Claire de Than *Pomoč pri seksualnem življenju ljudi s hendikepom: Z jasnimi usmeritvami za zdravstvene in socialne delavce*

**Book review Tuppy Owens and Claire de Than:
*Supporting Disabled People with Their Sexual Lives:
A Clear Guide for Health and Social Care Professionals***

Nekoč so mojega sedaj že pokojnega učitelja vprašali o njegovem odnosu do prostitucije in je odgovoril s svojo izkušnjo. Leta 1956, v zelo turbulentnih časih, je v eni od stranskih ulic v Budimpešti opazil gručo ljudi, ki so nestrpno čakali pred vhodom v neko hišo. Presenetilo ga je, da so bili sami invalidi, brez rok ali nog in zmaličenih obrazov. Naposled je ugotovil, da so se nekatere prostitutke pod vplivom napovedanih političnih sprememb opogumile in „odprle štacuno“. S tem je želel nakažati, da imajo tudi osebe s telesnim ali duševnim hendikepom pravico do spolnega ugodja, potešitve, mogoče celo do iluzije trenutne navezanosti.

Slika 1

Naslovnica knjige Tuppy Owens in Claire de Than *Pomoč pri seksualnem življenju ljudi s hendikepom*, ki je leta 2020 izšla pri Opro - Zavod za aplikativne študije v Ljubljani.

¹ Doc. dr. Robert Oravec, psihiater in psihoterapevt, predavatelj na SFU Ljubljana, robert.oravec@amis.net

V narcistično prepojenem svetu, v katerem živimo, je zunanja podoba, težnja po popolnosti vedno bolj izpostavljena. Osebe, ki ne dosegajo določenih telesnih proporcev, ki jih narekujejo pornografske uprizoritve ali holivudski influencerji, imajo čedalje manj možnosti za spolno aktivnost z drugimi osebami, razen če jim to omogoča finančna situacija. Lepota, telesna konstitucija partnerja je pomemben element podobe in celo psihosocialne identitete posameznika.

Hendikepirani posamezniki so tako ali drugače v slabšem položaju glede izbiranja partnerjev, vzpostavljanja spolnih aktivnosti z drugo osebo ali uresničevanja spolne prakse nasploh. Dejstvo, da se starši, prijatelji, potencialni partnerji ter celo medicinsko osebje in akterji različnih svetovalnih služb ne zavedajo spolnih potreb hendikepiranih oseb, le še poslabšuje njihove možnosti za uresničevanje kvalitetne spolnosti.

Tudi izobraževanja v medicinskih, psiholoških in svetovalnih strokah že v osnovi zanemarjajo spolno dimenzijo človeškega obstoja. Izobraževalni program za psihoterapevte na SFU Ljubljana je eden redkih, ki se posveča problematiki spolnosti. Vendar se moram kot predavatelj enega od teh predmetov posuti s pepelom, saj sem tudi sam do sedaj spolnost hendikepiranih oseb puščal vnemar.

Starši duševno manjrazvitih oseb imajo pogosto predstave o svojih odraščajočih ali celo odraslih otrocih kot o majhnih nebogljenih otročičkih brez spolne dimenzije. Neredko vidimo, da otrokovo spolno izražanje zatirajo, kaznujejo ter v njih vzbujajo občutke sramu.

Zahvaljujoč humanizaciji zavodov za osebe z motnjami v duševnem razvoju ali oseb s hujšimi duševnimi motnjami opažamo, da se je spolno življenje uporabnikov teh ustanov liberaliziralo do te mere, da je približno odseva spolno življenje splošne populacije. Podobna je situacija v domovih ostarelih, kjer se osebje ne vpleta v spolne aktivnosti stanovalcev, razen če gre za eksplicitno zlorabo nemočne osebe.

V najslabšem položaju so telesno ali možgansko prizadete osebe, predvsem če so utrpeli nesrečo ali zbolele. Te osebe se potem soočajo s hudo stigmo, občutkom nekompetentnosti, manjvrednosti, razvrednotenosti. Neuspeh in strah pred neuspehom pogosto povzročita umik pred spolno aktivnostjo. Predsodki, pomanjkanje znanja in občutki sramu onemogočajo razvoj alternativnih spolnih praks, ki bi omogočile ohranjanje partnerskih odnosov.

Podaljšanje življenja in želja po aktivnem življenjskem slogu vključuje kvalitetno spolno življenje v šestdesetih ter tudi kasnejših letih. Čeprav sodobna medicina pozna kar nekaj praktičnih rešitev za premagovanje libidinalne, erektilne ali orgazmične disfunkcije, moški velikokrat ne zmorejo spregovoriti o svojih posteljnih težavah. Medicinski in svetovalni delavci smo že v osnovi

slabo poučeni o problematiki spolnosti, zato se tem temam pogosto izognemo in s tem še dodatno prispevamo k tabuizaciji spolne problematike.

Knjiga Tuppy Owens in Claire de Than *Pomoč pri seksualnem življenju ljudi s hendikepom: Z jasnimi usmeritvami za zdravstvene in socialne delavce*, ki jo je v okviru založbe Opro – Zavoda za aplikativne študije v slovenščino prevedla Maja Lupša, zrcali izredno kompetenten pristop k temu problemu. Že osnovna predpostavka, da imajo hendikepirani ljudje prav tako pravico do spolnosti, predstavlja pomemben, revolucionaren element v razvijanju drugačnega pristopa k spolnosti.

Morda se bo moja predstava o funkciji spolnosti v medosebnih odnosih komu zdela čudasha ali težko sprejemljiva, vendar sem prepričan, da spolnost predstavlja medosebni most, preko katerega se krepi občutek navezanosti. Naše iluzorne predstave o lepoti, vitkosti, mladosti in zdravju so zmotne in nas delajo slepe za ključne sestavine medosebnih odnosov.

Pred leti sem bral dnevnik madžarskega psihiatra in briljantnega romanopisca z začetka dvajsetega stoletja, ki je poleti delal kot zdravnik v letoviščih in opisoval svoje erotične avanture. Med drugimi je zapisal, kako je prišla na pregled starejša, nekoliko zgrbljena oziroma „puklasta“ ženska in kako se je v določenem trenutku v njem prebudilo erotično hrepenenje. Težko je prenesel njeno zavrnitev, češ kaj hoče od nje, ko pa je stara in grda. Čeprav nam je z zgodovinske razdalje jasno, da je šlo pri njem za zasvojenost s spolnostjo, za osebo z visoko stopnjo libida, se vseeno nakazuje, kako erotična privlačnost ni pogojena s popolnimi telesnimi proporcijami. Po eni strani se je spolnost popolnoma podredila pornografiji in iluzijam popolnosti, po drugi strani pa je izredno selektivna in izključujoča do oseb, ki ne izpolnjujejo kriterijev teh navideznih idealov.

Prav danes, ko pišem ta tekst, sem se kot psihiater srečal z gospo, ki je prestala odstranitev dojke po razkritju maligne tvorbe. Mesece dolgo je trpela hude bolečine v procesu rekonstrukcije, nakar je ugotovila, da jo mož še naprej odklanja, »češ, da se je spremenila«. Hudo je prizadeta in razočarana, ujeta v partnerskem odnosu, kjer je nepotešana, razvrednotena in zanemarjena. Je prelepa ženska srednjih let, ki je spoznala, da se je njena spolna kariera končala. Prepričan sem, da ima ob tolikšni partnerjevi nelojalnosti vso pravico srečo poiskati pri nekom, ki jo bo videl kot lepo in spolno privlačno žensko. Vprašanje je le, ali bi ji njen občutek hendikepa, zaznamovanosti in katoliške morale dovolil, da stopi korak naprej po poti erotične izpolnitve.

Ob branju knjige Owensove in de Thanove sem se zgroženo soočal z razdaljo med našo družbo in razvitimi, humaniziranimi družbami, ki so že pred časom spoznale pravice hendikepiranih posameznikov do spolnega življenja. Pred leti sem na primer prebral, da je češka vlada objavila razpis za spolne delavke/

delavce, ki bi bili za spolno potešitev hendikepiranih oseb plačani iz vladnih virov. V nekaterih državah je preživelo ali ponovno oživelo nadomestništvo, nekoč znano pod pojmom »surogati«. V sedemdesetih letih dvajsetega stoletja so pionirji spolne terapije uporabljali spolne »trenerje«, ki so vstopali v različne oblike spolnih aktivnosti s svojimi klienti in jih učili, ozaveščali ter pripravljali na spolne aktivnosti. Zaradi različnih zapletov so te spolne prakse v okviru suportivno svetovalnih storitev postale nesprejemljive, vendar knjiga predstavlja te aktivnosti kot žive in dobro sprejete pri delu s hendikepiranimi osebami. Obstajajo celo spolni delavci/delavke, ki so specializirani/e za delo s hendikepiranimi osebami, tako da jim nudijo varno spolno aktivnost brez zadrege ali poniževanja.

Knjiga Owensove in de Thanove je intrigantna že s tega vidika, da nam odpira pogled na povsem neznano galaksijo problemov in rešitev, ki so bili do sedaj pred nami, tako uporabniki kot tudi profesionalci, povsem skriti. S tem najbrž nehote vzbuja občutek poklicne in morda celo politične odgovornosti, da bi bilo nujno, da se nekaj na tem področju premakne ter da se prestopijo rigidne meje viktorijanske spolne morale. Prava vrednost te knjige bo prepoznana šele zatem, ko se bodo odprle perspektive za praktično uporabo, kot priročnika za pomoč hendikepiranim osebam.